

BOEKENWEEK

LESSUGGESTIE

**'Aan de slag met... het
Boekenweekthema 2023:
Identiteit'**

Introductie

Van 11 tot en met 19 maart 2023 is het Boekenweek. Onder het motto 'Ik ben alles' staat dit jaar het thema identiteit centraal. Deze lessuggestie is een handreiking om met het Boekenweekthema aan de slag te gaan in literatuurlessen in de bovenbouw van het havo en vwo. Na een algemene introductie verdiepen leerlingen zich in het thema aan de hand van *Ik ben er niet* van Lize Spit, auteur van het Boekenweekgeschenk 2023.

BOEKENWEEK

Ik ben er niet (Das Mag, 2020) is de tweede roman van Lize Spit. Zij debuteerde in 2016 met *Het smelt* (bekroond met onder meer de Bronzen Uil en de Boekhandelsprijs, genomineerd voor de Libris Literatuurprijs). In *Ik ben er niet* zijn de negentwintigjarige Leo en haar vriend Simon zo'n tien jaar een stel wanneer Simon in een psychose terechtkomt. Leo herkent haar vriend niet meer en zoekt houvast in een turbulente periode in haar leven. Om zichzelf niet kwijt te raken, schrijft ze onder meer in het geheim over wat zij en Simon meemaken. Zijn bipolaire stoornis heeft grote gevolgen voor hun levens en voor wie zij zijn, zowel samen als alleen.

Lees het uittreksel over *Ik ben er niet* op de [Uittrekselbank](#). Wil je weten wat critici van Spits romans vonden? Op onze recensiedatabank [Literom](#) vind je veel recensies over *Het smelt* en *Ik ben er niet*.

Achtergrondinformatie bij de lessuggestie

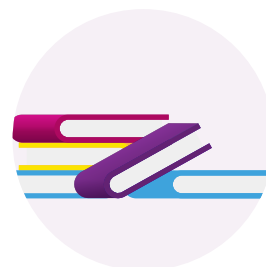
Het Boekenweekthema 2023 wil de 'pluriformiteit van onze identiteit vieren': we zijn nooit maar één ding, maar een optelsom van vele kenmerken. Iemand is bijvoorbeeld én vrouw, én jong, én hoogopgeleid, én biseksueel. De vele stukjes identiteit maken ons 'alles'. In deze lessuggestie verkennen leerlingen het thema identiteit met behulp van het begrip intersectionaliteit. Dat begrip behelst het idee dat verschillende identiteitsbepalers (zoals ras, seksualiteit en opleiding) elkaar beïnvloeden én van invloed zijn op de mate waarin iemand voldoet aan of afwijkt van de norm in de maatschappij.

De lessuggestie stelt een korte introductieles voor waarin leerlingen kennismaken met identiteit en intersectionaliteit. Erna volgen vragen en opdrachten bij *Ik ben er niet*, die leerlingen kunnen maken voor hun leesdossier of/en die klassikaal of in groepsverband besproken kunnen worden (wanneer bijvoorbeeld de hele klas of een deel van de klas – in een boekenclub of leeskring – hetzelfde boek leest).

Wie meer wil weten over het lezen van boeken in een leeskring, zie didactieknederlands.nl. Ideeën voor het klassikaal lezen en praten over boeken vind je onder meer op klassiekersindeklas.nl en nederlands.vakdidactiekgw.nl.

Lezen je leerlingen liever een ander boek over identiteit voor hun leeslijst of zijn ze na *Ik ben er niet* geïnteresseerd in meer literaire werken rond dit thema? Op onze [Uittrekselbank](#) kun je eenvoudig zoeken op thema! Wat dacht je bijvoorbeeld van *De afwijking* van Dries Muus, *Gebrek is een groot woord* van Nina Polak of *De naam van mijn vader* van Rindert Kromhout? De eerste opdracht in de vragen en opdrachten bij *Ik ben er niet* kan in aangepaste vorm ook gegeven worden aan leerlingen die een ander boek rond het thema identiteit hebben gelezen.

Wil je *Ik ben er niet* klassikaal lezen met leerlingen, maar vrees je dat dit te veel lestijd in beslag neemt? Denk eens aan **'leesafspraken'** of **'leesdates'**: je start gezamenlijk met het lezen van enkele hoofdstukken en geeft vervolgens elke week (of voor elke volgende les) een hoeveelheid pagina's of hoofdstukken als leeshuiswerk op. Wekelijks besteed je dan een halve tot een hele les aan het bespreken van leeservaringen en het weer op weg helpen van leerlingen door een of enkele hoofdstukken klassikaal te lezen. Doordat je als docent het boek al hebt gelezen, kun je er natuurlijk voor zorgen dat je in de les stopt met lezen op een spannend moment in het verhaal.

Introductieles

Identiteit

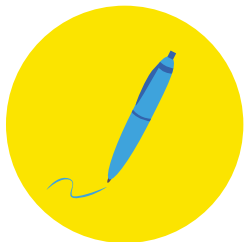
In deze les introduceer je het Boekenweek-thema 'identiteit' bij leerlingen. Dat kan bijvoorbeeld door onderstaande tekst uit het persbericht van de Stichting CPNB op het smartboard te projecteren:

'Met het Boekenweekthema 'Ik ben alles' vieren we in 2023 de pluriformiteit van onze identiteit, een bijzonder actueel thema. Want hoewel de zoektocht naar wie je bent van alle tijden is, voelt die in de huidige tijdgeest dwingender, complexer en spannender dan ooit. Met de veelheid aan rollen die we vervullen – die van ouder en kind, van partner en collega, van leerling en mentor – en de veelheid aan gezichten die we on- en offline tonen, is iedereen de optelsom van al die componenten.'

> Je vindt het persbericht [hier](#).

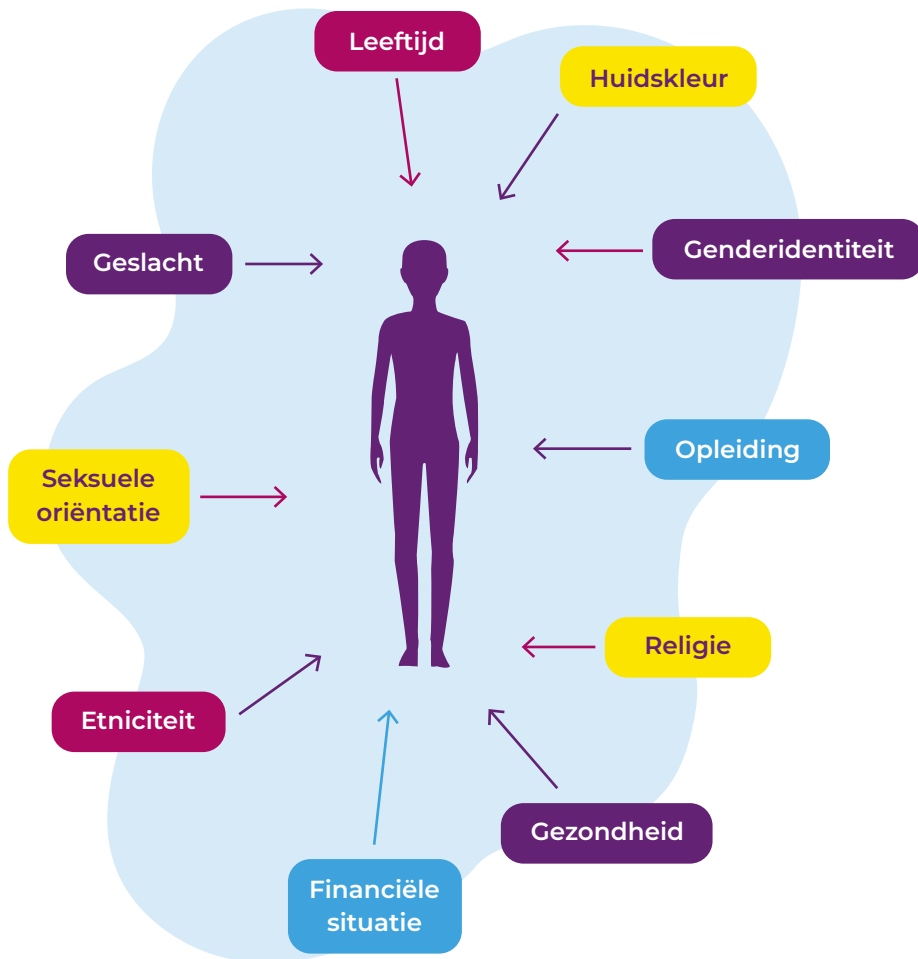
Laat leerlingen erop **reageren**: voelt de zoektocht naar wie ze zijn complex en spannend? Waardoor komt dat? Hebben ze het idee dat het zoeken naar een identiteit tegenwoordig dwingender, complexer of spannender is dan het voor jongeren bijvoorbeeld twintig jaar geleden was? Welke rollen hebben zij te vervullen? Doen ze zich op sociale media anders voor dan 'in het echt'? En zo ja, welke verschillende gezichten tonen ze (om welke redenen) wel of niet online en offline?

Een andere (of aanvullende) manier om het thema identiteit te introduceren is leerlingen te vragen om een **tekening** van zichzelf te maken. Hoe zien ze zichzelf? Wat tekenen ze wel of niet? De tekeningen vormen het uitgangspunt om te spreken over wat iemand maakt tot wie hij is. Misschien hebben sommige leerlingen bepaalde kenmerken van zichzelf (zoals huidskleur, sekse, leeftijd, een eventuele beperking) sterk naar voren laten komen. Misschien hebben sommige leerlingen zichzelf omringd door anderen getekend, terwijl andere illustraties slechts één persoon laten zien. Hoe dan ook zullen de tekeningen tonen dat iemands identiteit een samenspel is van vele kenmerken en factoren.

Intersectionaliteit

Vanuit beide ideeën kan worden toegewerkt naar een introductie van het begrip **intersectionaliteit**: het idee dat verschillende kenmerken (zoals ras, seksualiteit en opleiding) bepalen wie je bent, elkaar beïnvloeden én van invloed zijn op de mate waarin iemand voldoet aan of afwijkt van de norm in de maatschappij. Sommige kenmerken maken dat je een bevoordeelde positie inneemt (bijvoorbeeld hoogopgeleid zijn), andere kenmerken dragen bij aan het innemen van een benadeelde positie.

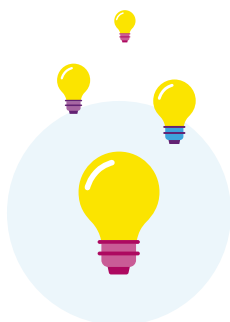

Spreek met leerlingen over intersectionaliteit in een onderwijs-leergesprek. Ervaren zij hoe bepaalde identiteitsbepalers van invloed zijn op het voldoen aan of afwijken van de (onze) maatschappelijke norm? Welke voor- of nadelen ervaren zij van bepaalde kenmerken die op hen van toepassing zijn? Hoe zien zij in hun omgeving dat identiteitsbepalers elkaar beïnvloeden?

Aan de slag

Nadat leerlingen de begrippen identiteit en intersectionaliteit hebben verkend, gaan ze aan de slag met onderstaande vragen en opdrachten bij de roman *Ik ben er niet*.

De vragen zijn van verschillende niveaus. Hoewel ze op de volgende pagina's worden genummerd, is het idee niet om alle leerlingen alle vragen te laten maken: als docent maak je een selectie van vragen die je je leerlingen aanbiedt, afhankelijk van hun literaire competentie en de jaarlaag waarin ze onderwijs volgen. Met name de laatste vier vragen zijn vooral bedoeld voor leerlingen in de hoogste klassen van het vwo.

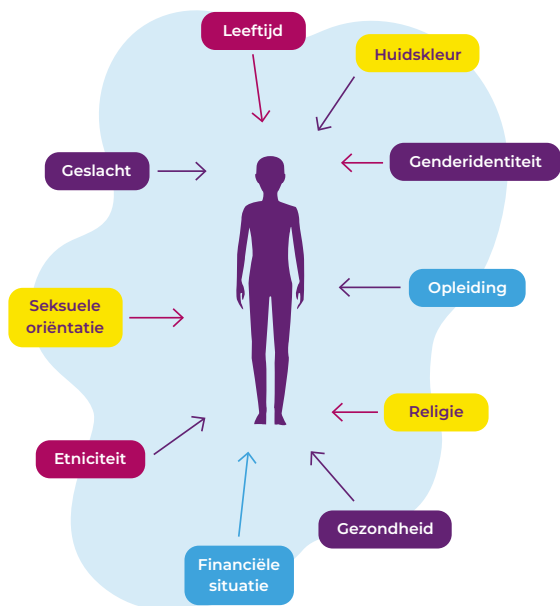
Sommige vragen (bijvoorbeeld vraag 2, 3 en 5) zijn vergelijkbaar met de vragen in het onderdeel 'Om over na te denken' van onze uittreksels in de Uittrekselbank. In dit uittrekselonderdeel krijgt de lezer tien vragen voorgeschoteld die helpen om op het gelezen literaire werk te reflecteren en het te interpreteren en analyseren.

De lessuggestie bevat geen antwoorden bij de vragen en opdrachten: de inbreng van leerlingen staat centraal. Wel bevatten sommige vragen een controle-element: een leerling die in vraag 4b bijvoorbeeld niet ingaat op het verhaalgegeven dat Leo onder pseudoniem over haar leven met Simon schrijft en dat voor hem geheimhoudt, heeft essentiële informatie gemist.

Vragen en opdrachten

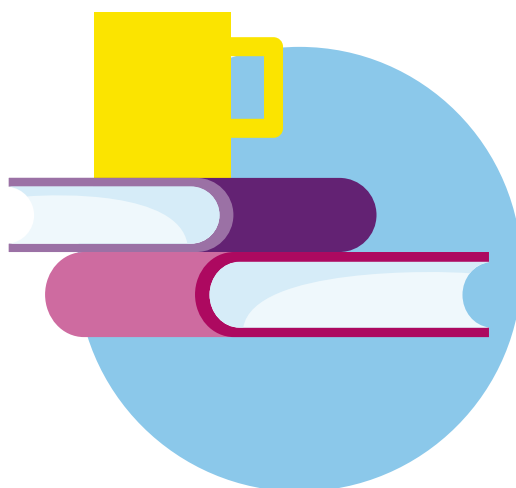
Ik ben er niet

- 1 a** In *Ik ben er niet* zijn Leo en Simon de belangrijkste personages. Wie zijn zij? Wat kom je als lezer over hen te weten? Schets van zowel Leo als Simon een zo volledig mogelijk beeld en bespreek daarbij zoveel mogelijk identiteitsbepalers. Je mag dat in een lopende tekst doen; je mag ook een mindmap maken met de afbeelding hiernaast als basis.
- b** Ga vervolgens in op hoe bepaalde identiteitsbepalers van invloed zijn op Leo's maatschappelijke positie en Simons maatschappelijke positie. Wat valt op als je hun beide 'identiteiten' met elkaar vergelijkt?
- c** Voor wie voelde je de meeste sympathie, voor Leo of voor Simon? Hoe komt dat?

- 2** Leo vindt dat Lotte en Coen bevoorrecht zijn en het makkelijker hebben dan zij en Simon. Waarop baseert Leo dat idee? Vind je dat Leo gelijk heeft?

- 3** In enkele verhaalpassages vertelt Leo over wat haar heeft gevormd. Ze maakt haar goede jeugdervaringen daarbij minder belangrijk, want 'al dat goede had me minder gevormd, het had me slechts verhinderd niet niemand te worden' (Spit 2020, p. 64). Wat bedoelt Leo volgens jou met deze uitspraak?

- 4** Nadat Leo Simon over haar jeugd heeft verteld, zegt ze: 'Het ging niet meer over mij maar over een andere Leo, een die ik nu niet meer was, en zo kwam er plaats voor de tegenwoordige tijd, de nieuwe, openhartigere Leo die ik liever wilde zijn' (Spit 2020, p. 64).

- a** Hoe beoordeel jij deze uitspraak? Kan een mens iemand anders worden; zijn verleden achter zich laten?
- b** En: Leo zegt hier dat ze een nieuwe, openhartigere versie van zichzelf wil zijn. Vind je na lezing van het verhaal dat ze daarin slaagt?

- 5** Simon ontwerpt voor Leo een tatoeage die Leo confronterend vindt, omdat die zo treffend is: '(...) een figuurtje dat met één hand zichzelf tekende, en met de andere hand zichzelf uitgumde' (Spit 2020, p. 136-137). Wat zegt de tatoeage die Simon voor Leo ontwerpt over haar?

- 6** De titel *Ik ben er niet* komt letterlijk voor in het verhaal: wie Simon belt en zijn voicemail krijgt, hoort: 'Ik ben er niet'. Natuurlijk is de titel ook symbolisch op te vatten. Lees daarover eerst meer in het uittreksel over *Ik ben er niet* op onze Uittrekselbank.

- a** Noteer ten minste drie zinnen en/of passages uit *Ik ben er niet* waaruit blijkt dat Simon afwezig is en ten minste drie zinnen en/of passages waaruit blijkt dat Leo 'er niet is'.
- b** Interpreteer de zinnen en/of passages die je hebt genoteerd: op welke wijze is het personage afwezig? Laat het personage merken de ander kwijt te zijn, of juist zichzelf? Hoe manifesteert het gemis zich?

- 7 Tijdens Simons psychose neemt Leo het pseudoniem Zara Six aan. Onder die naam schrijft ze voor *Libelle* een wekelijkse column over haar leven met een bipolaire partner. Op onze recensiedatabank Literom vind je de recensie over *Ik ben er niet* van Femke Essink in De Groene Amsterdammer. Daarin schrijft Essink dat schrijven voor Leo de enige manier is om zichzelf overeind te houden:

'De enige manier om zichzelf aan haar haren uit het moeras te trekken blijkt: schrijven. (...) In het afwentelen van het schuldgevoel daarover legt Spit haar personage een aantal rechtvaardigingen in de mond: schrijven als therapie, schrijven als verdienmodel, en de interessantste, schrijven als bestaansrecht.'

- a Leg uit hoe het schrijven voor Leo een vorm van bestaansrecht is.
- b Femke Essink vindt schrijven als bestaansrecht de interessantste rechtvaardiging. Welke rechtvaardiging vind jij het interessantst? En welke rechtvaardiging weegt, denk jij, voor Leo het zwaarst?

- 8 Aan het einde van het verhaal vraagt Simon aan Leo: 'Wie of wat denken ze dat ik ben? Wie zien ze als ze naar mij kijken?' (Spit 2020, p. 552) Met 'ze' bedoelt Simon hier Lotte en Coen, maar hij zou evengoed andere buitenstaanders kunnen bedoelen. Hoe denk jij dat Lotte of Coen deze vragen zou beantwoorden? Neem in je antwoord verhaalgegevens mee waarop je je antwoord baseert. Hoe beantwoord jij deze vragen van Simon?

- 9** Lize Spit kan gerekend worden tot de groep auteurs die wel de 'millennialgeneratie' wordt genoemd. In *Affectieve crisis, literair herstel* (2021) onderzoeken literatuurwetenschappers Hans Demeyer en Sven Vitse (het werk van) deze generatie.

Zij stellen dat de boeken van de millennialgeneratie zich kenmerken door een zogenaamde 'affectieve focus' en een grote nadruk op thema's als hechting, verbinding, gemis en verlangen. Volgens Demeyer en Vitse twijfelen personages in millennialliteratuur geregeld 'aan het vermogen om de werkelijkheid en de eigen identiteit als reëel te ervaren'.

- a** In hoeverre zie je deze twijfel terug bij Leo?
- b** En in hoeverre zie je die terug bij Simon?
- c** Hoe gaan zowel Leo als Simon om met dit onvermogen? Hoe proberen ze, met andere woorden, de werkelijkheid en hun eigen identiteit toch als reëel te ervaren?

- 10** In *Affectieve crisis, literair herstel* geven Demeyer en Vitse aan dat het huis een centraal motief vormt in het hedendaagse proza. Zij werken voor Spits debuutroman *Het smelt* uit hoe het huis geen anker meer vormt, doordat het trauma's uit het verleden belichaamt. Je zou kunnen zeggen dat ook in *Ik ben er niet* het huis van Leo en Simon geen veilige haven meer is. Kun je je vinden in die uitspraak? Licht je antwoord toe aan de hand van voorbeelden en gebeurtenissen uit het verhaal.

- 11** In hun artikel 'Radicaal relationisme. Het andere engagement in de jongste Nederlandse literatuur' (2015) gaan Yra van Dijk en Merlijn Olon in op romans van jonge schrijvers waarin 'relationele identiteit' een belangrijke rol speelt. In zulke romans gaat het om 'het besef dat voor onze identiteit het *in relatie zijn* met anderen een voorwaarde is'. Hoe zit dit voor Simon en Leo in *Ik ben er niet*? Bestaat de een zonder de ander? En hoe zit het voor Simon en Zara Six, Leo's 'alter ego' (Spit 2020, p. 389)?

- 12** In het artikel 'Radicaal relationisme. Het andere engagement in de jongste Nederlandse literatuur' (2015) schrijven Yra van Dijk en Merlijn Olzon dat de zoektocht naar identiteit samenvalt met de zoektocht naar de realiteit: 'Dat die werkelijkheid vervolgens woest en ledig is (...) noopt de personages er kunst van te maken of een verhaal.'

Precies dat is herkenbaar bij Leo.

Leg uit hoe zij zich door de werkelijkheid genoodzaakt ziet te schrijven. Als je deze vraag lastig vindt, lees dan de recensie van Femke Essink over *Ik ben er niet* in De Groene Amsterdammer. Een passage uit deze recensie kan je op weg helpen.

Voor docenten

Het gaat om deze passage:

'Met die columns vergroot Spit haar personage Simon twee keer uit: een keer door te focussen op zijn ziekte, en een keer door hem binnen het verhaal nog eens door Leo te laten fictionaliseren.

'Ik kon niet anders dan overdrijven', denkt Leo, 'schempjes eenzaamheid erbovenop doen, enkel zo controleerde ik de werkelijkheid, die groot en woest was en vaak verdrietig, zo troefde ik haar af en temde ik haar.'

Gebruikte literatuur

Primaire literatuur

Lize Spit. *Ik ben er niet*. Das Mag, 2020.
(Voor het maken van deze lessuggestie is gebruikgemaakt van de eerste druk.)

Secundaire literatuur

Hans Demeyer & Sven Vitse. *Affectieve crisis, literair herstel. De romans van de millennialgeneratie*. Amsterdam University Press, 2021.

Yra van Dijk & Merlijn Olzon. 'Radicaal relationisme. Het andere engagement in de jongste Nederlandse literatuur.' In: De Internet Gids, 2015.

Literom en de Uittrekselbank

In deze lessuggestie is verwezen naar onze recensiedatabank Literom en de Uittrekselbank. Wil je meer doen met onze databanken in je les? Bekijk ook eens onze andere lessuggesties.